

KIHÍVÁSOK, LEHETŐSÉGEK, INNOVÁCIÓK

A JÖVŐ ISKOLÁJA

AZ OKTATÁS JÖVŐKÉPEI (OECD)

Az OECD *Iskoláztatás a holnap számára* program oktatási jövőképei:

- az oktatási rendszer jelentős megerősödése
- a jelenlegi helyzet valamilyen formában történő fennmaradása,
- az iskolák oktatásban való szerepének, részvételének gyengülése.

A tapasztalatok azt mutatják: a scenáriók jól mérték fel a fejlődés lehetséges irányait és a lehetséges kockázatokat. (Folytatás: Innováció a tanulásért, tanulással az innovációért)

Az ezredfordulón az oktatásban érintettek többsége abban bízott Magyarországon, hogy egy az oktatás megerősödését tartalmazó forgatókönyv valósul meg.

MERRE TARTUNK?

Egy ilyen forgatókönyvben szereplő oktatási rendszer jellemzői:

- az iskolai oktatással szembeni erős társadalmi bizalom,
- egyetértés a célok és feladatok tekintetében,
- szilárd finanszírozási háttér,
- felkészült, elismert, magas jövedelmű tanárok,
- az esélyteremtés hangsúlyos szerepe,
- erős közösségi funkciók,
- magas követelmények,
- a specializáció széles körben biztosított lehetősége.

2016-ban oktatásunknak sok - más forgatókönyvbe illő - jellemzője van:

- hiányzik a közbizalom és sokan elégedetlenek az oktatással
- a tanulói eredményesség nagy mértékben függ a szülők lehetőségeitől,
- nagy a kirekesztődés kockázata,
- a rendszer ellenáll a változtatási szándékoknak,
- gondok vannak a tanárutánpótlás biztosításával.

A VÁLTOZÁS NÉHÁNY JELE AZ OKTATÁSBAN

Az ismeretek és az ismeretek mixe, azaz, hogy **„mit tanítunk”, illetve mire lenne szükség** gyorsan változik (változna). Valamivel lassúbb volt napjainkig ez a folyamat a **„hogyan tanítunk”** esetében (eszközök, értékelés, módszertan stb.)

Néhány évtizede a diák kijárta az iskolát, megszerezte a szükséges végzettséget, és ezzel többnyire élete végéig elboldogult. Hasonló volt a helyzet a tanárok esetében is.

Ma az alapvető probléma, hogy

- azok a **gyerekek**, aki ma kezdik az iskolát, **mire tanulmányaikat befejezik, egy másik világba érkeznek meg** (gazdaság, munkaerőpiac, társadalmi helyzet, technológia stb.),
- és **ugyanaz a helyzet** a főiskolát, egyetemet ma kezdő **tanárokkal is.**

Ez megjelenik az iskolával szemben támasztott társadalmi, gazdasági, iskolahasználói (szülő, diák) elvárások változásában is (amelyek gyakran szélsőségesen differenciálttá válnak).

A háttérben élesedik a **formális és nem formális információszerzés rivalizálása**, és az utóbbihoz kapcsolódó lehetőségek (tanulási helyszínek, eszközök) köre hihetetlenül gyorsan bővülnek.

Ez az iskola és a tanár szerepének és feladatainak átértékelődését is jelenti (mint kihívás).

FEJLŐDÉS ÉS FEJLESZTÉS

Az oktatást körülvevő világ gyorsan és jelentősen változik.

Az oktatási fejlesztések időtávja gyakran évtizedes léptékű.

- **Egy most elindított fejlesztés 10-15 év múlva ér össze a valósággal.** Az a cél, hogy az akkor aktuális helyzetben legyen releváns.
- Megtehetjük, hogy elébe megyünk az átalakulásnak, modellezzük a várható folyamatot, és a **valószínűsíthető jövőre vonatkozóan keresünk válaszokat.**
- **De nem mehetünk biztosra!** Egy jól definiált problémára adott - ma hibátlan válasz - sem biztos, hogy jó lesz.
- A napi ügyes-bajos dolgokat kezelni kell, **de ha teljesen elfoglaljuk magunkat a létező javításával, annak beláthatatlan következményei lehetnek.**

A mára adott válaszok és a jövőre vonatkozó kérdések egyensúlyát kell megtalálni.

NÉHÁNY FEJLESZTÉSI KIHÍVÁS

- Hogyan lehet a fiatalokat olyan feladatok elvégzésére, problémák megoldására felkészíteni, amiket ma nem ismerünk?
- Hogyan tudjuk kezelni új tudásterületek felértékelődését?
- Mi a megoldás arra, hogy a sikeresen alkalmazható módszertani, technológiai eszközök használatában a tanulók látványosan felkészültebbek lesznek tanáraiknál?
- Hogyan lehet kezelni azt a helyzetet, hogy a formális és nem formális, iskolán belüli és iskolán kívüli információszerzés rivalizálása élesedik, ráadásul az utóbbihoz kapcsolódó hozzáférési lehetőségek hihetetlen gyorsan bővülnek?
- Hogyan lehet az esélyegyenlőség és a méltányosság kérdését kezelni ebben a helyzetben?
- Mit lehet majd kezdeni az iskolával szemben támasztott társadalmi, gazdasági, iskolahasználói (szülő, diák) elvárások változásával és a mainál is lényegesen jelentősebb mértékű differenciálódásával?
- Digitalizáció és iskola
- Automatizálás, robotizálás kihívása

EREDMÉNYESSÉG – MÉLTÁNYOSSÁG - HATÉKONYSÁG

A ma iskolájának sajátossága, hogy

- közös, általános elvárásokat elégít ki (tények, eljárások);
- a speciális igények kielégítését „rábízza” a családokra (ki-ki oldja meg, ahogyan tudja);
- elvárás az eredményesség és (költség)hatékonyság;
- elvárás a méltányosság: tehetségesek / hátrányos helyzetűek / speciális igényűek támogatása

Az új elvárás: az iskola az alapkészségek kimagasló szintű kialakítása mellett az egyéni tanulási utakra, a differenciált fejlesztésre koncentráljon – személyre szabott fejlesztés.

Ez a oktatás méltányossági fogalmának kiegészítését teszi szükségesé.

- Biztosítsa a tanulók és a pedagógusok számára annak feltételeit, hogy **teljesítményük és eredményeik tehetségük, erőfeszítéseik és szorgalmuk függvényében alakuljon.**
- Ennek érdekében **differenciált, egyénre szabott, támogató eszköz- és feltételrendszert biztosítson** és működtessen.

„Az oktatási méltányosság egy olyan jellegű oktatási környezetre vonatkozik, amelyben az egyéneknek módjukban áll, hogy képességeik és tehetségük alapján tekintsék át választási lehetőségeiket és hozzanak döntéseket, s ebben ne sztereotípiák, egyoldalú elvárások és diszkriminációs hatások befolyásolják őket. Az oktatási méltányosság megvalósítása bármilyen etnikai háttérrel rendelkező fiatal számára lehetővé teszi, hogy fejlessze készségeit, lehetővé téve számára, hogy produktív, cselekvőképes polgárrá váljon. Ez az oktatási környezet nemtől, etnikai hovatartozástól és szociális háttértől függetlenül nyit meg gazdasági és társadalmi lehetőségeket.” (OECD, 1997)

A DIGITÁLIS VILÁG KIHÍVÁSA

Az információszerzés, a tanulás lehetőségei kitágulnak. A lehetőségekhez egyenlőtlen lesz a hozzáférés.

Digitális világ az iskolában vagy iskola a digitális világban?

Az iskolába lépéskor még nagyobbak lesznek a tanulók közötti különbségek (startpozíció) és (továbbra is) más lesz az előrehaladás sebessége is. Nem zárul, hanem nyílik az olló.

+

A különbségek nem csak „mennyiségileg” lesznek mások, tartalmukat tekintve is nagyon differenciáltak lehetnek.

Az ilyen helyzetekben a tanárnak gyakrabban kell koordinátori, módszertani mentori támogatást nyújtani, mint ismeretátadóként megjelenni. (Sokaknál nehéz attitűdváltásra lesz szükség.)

Azon diákok érdeklődését is fenn kell tudni tartani, akik

- bizonyos területeken már jóval előrébb járnak, mint a többiek,
- a tanulás terén való motiváltságuk csak egyes ismeretterületek tekintetében erős.

Új szemlélet (nem birtoklás és használati tudás) és „nyelv”, amit meg kell tanulni + magán erőforrások bevonásának a lehetősége is.

A ROBOTIZÁLÁS, AUTOMATIZÁLÁS KIHÍVÁSA

- A robotok elveszik a munkát az emberek elől? Riválisok vagy társak?
- Mi lesz a robotok által megtermelt vagyonnal? Intelligens és méltányos újraelosztás
- Mit kezdünk a megnövekedett szabadidővel?
- Féljünk vagy örüljünk? Készüljünk fel!

Az oktatás, az iskola feladata, hogy olyan képességeket alakítson ki, amelyek ...

... a robotok által nem elvégezhető munkákra tesznek alkalmassá (személyesség, együttműködés, empátia, bizalom – egészségügy, oktatás-nevelés, szociális terület stb.);

... ez ember által jobb minőségben ellátható munkákra készít fel (kreativitás, önállóság, kockázatvállalás, kutatás-fejlesztés)

... lehetővé teszik a reflektív, adaptív életvitelt és fenntartják a motivációt (pl. a tanulás, mint igény és örömforrás, tanulási technológiák. önfejlesztés)

... morális, etikai kérdések megválaszolására készít fel – nem csak a kormányok, a gazdasági szereplőknek és az egyéneknek is fontos felelősségük és feladatuk van (szabályozás, önszabályozás)

... gazdasági, fenntarthatósági kérdések megválaszolására készítene fel (Alapjövedelem? Bérkiegészítés? Adórendszer? Az „ingyen pénz” kockázatai)

... lehetővé teszi a „több idő” értelmes használatát (kultúratermelés, befogadás, üzemeltetés, sportüzemeltetés, hozzáférés, turisztika, önfejlesztés, pszichológiai tényezők)

A TARTALMI SZABÁLYOZÁST ÉRINTŐ ELVÁRÁSOK

Az iskola által közvetített tudás ma még nagyjából ismerteket, kisebb mértékben ezek alkalmazásának képességét jelent. A jövő iskolájában ez az arány feltehetően megváltozik. Ez értelemszerűen érinti a tartalmi szabályozást:

- a klasszikus, mindenki számára előíró, **standard tartalmak, követelmények köre szűkül,**
- **bőséges, rendszerezett tartalmi kínálatot** kell biztosítani, **amiből** (részben a diák választása alapján) egyéni tanulási utak építhetők.
- a rendszer legyen alkalmas az **előrehaladásról való visszajelzés támogatására.**

Mivel egy (részben) ismeretlen világban való eligazodásra készítünk fel, **felértékelődnek készségek, képességek,** s ezt a tartalmi szabályozás szintjén is kezelni kell:

- a **bizalom** és a **kommunikációs** készségek, amik az **együttműködés** alapjai,
- a **kritikus gondolkodás, a kreativitás, a laterális gondolkodás, a kérdéses kultúrája (mint a problémamegoldás támogatói),**
- a **motiváltság** és az **elköteleződés**
- a **kockázatvállalás**
- **az alkotás, az új létrehozásának képessége** (innovációs igény és készség).

AZ OKTATÁSIRÁNYTÁST ÉRINTŐ VÁLTOZÁSOK

A CÉL: (1) az innovációkhoz való viszony kialakítása(mint indikátor)

(2) hatással lenni az érintetteknek a változással kapcsolatos viszonyára

1. A jogi szabályozásnak van relevanciája, de önmagában nem elegendő a kívánt változások és hatások eléréséhez.

- finanszírozási ösztönzők,
- K+F tevékenységek,
- mérési-értékelési elemek,
- tudásmegosztás támogatása (működő gyakorlatok hozzáférhetővé tétele, együttműködések, tudáshálózatok),
- képzés,
- IDŐ: átmeneti időszak, előzetes tesztelés, fokozatos bevezetés
- kommunikációs eszközök,
- nyomon követés (információgyűjtés, elemzés, értékelés, korrekció).

2. A szabályozás nem egyenlő a jogszabály kiadásával, szükségesek az implementációs folyamatok

- a döntés-előkészítéshez, döntések meghozatalához kapcsolódó tevékenységek,
- döntéshozatalt közvetlenül követő tevékenységek,
- az intézkedések hatálybalépését, bevezetését követő szakasz.

NŐ VAGY CSÖKKEN A TANÁR SZEREPE?

Ezek az elvárások átalakítják az iskolai oktatás struktúráját, és az iskolai munka tartalmát.

Egyúttal átértékelődik és átalakul a tanárok szerepe, mert

- nagyobb hangsúlyt kap az alapkészségek kialakítása (olvasás, írás, matematika), amit mindenkinek meg kell kapnia,
- szerteágazóbbak lesznek a diákok tanulmányai (mind tartalmukat, mind rétegzettségüket tekintve),
- az ismeretek egyirányú közvetítése háttérbe szorul, jelentőségét veszti, helyébe az egymástól való tanulás lép, amely ráadásul nem fiktív, hanem valós problémák megoldásához ad folyamatos, több pontból érkező támogatást.

A válasz viszonylag egyszerű a kérdésre: ha ezekre a kihívásokra pozitív válaszokat tudnak adni, akkor szerepük valószínűleg felértékelődik. Ha nem, akkor jelentőségük jelentősen csökkenhet.

Lényegében egyetlen esély van: JÓ TANÁROK KELLENEK! A legtehetségesebb fiatalokra van szükség, akiket meghatározó ideig a pályán is kell tartani. **Nem véletlen tehát, hogy a sikeres oktatási rendszerek a pedagógusokat állították a középpontba** (toborzás, képzés, értékelés, életpályák, presztízsepítés, vezetés, segítő szakmák).

Külön érdemes szólni a tanári tanulásról, **tanárok folyamatos szakmai fejlődésének** szükségességéről és lehetőségeiről.

TANÁRI TANULÁS, SZAKMAI FEJLŐDÉS

A HELYZET

- megoldatlan problémák a pedagógiai és tanítási gyakorlatban,
- magányos küzdelem,
- korlátozott lehetőségek miközben kötelezettség,
- a tanulói eredményesség problémái

Motiváció
(a problémák miatt)

Attitűdváltás
viszony a problémákhoz

Hatékony és kedvelt
tanulási formák

Rendszermodell

Implementáció

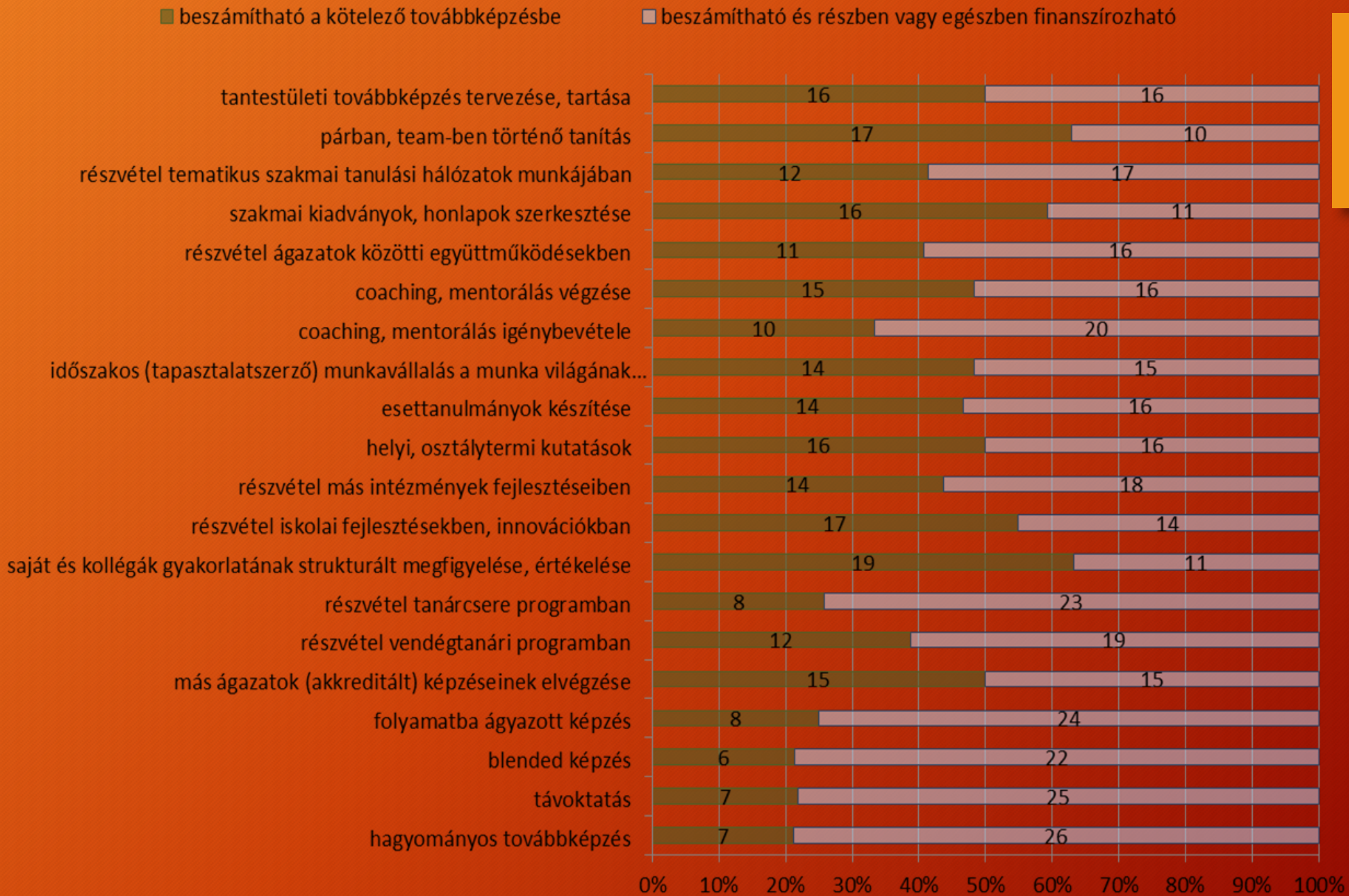
innovatív
együtműködések

problémák proaktív
megközelítése

a tanulás innovációja

tanulói
eredményesség

AZ ISKOLA MARAD-E A TANULÁS FŐ HELYSZÍNE?

Az ismeretszerzés lehetőségének bővülése veti fel azt a kérdést. Érvek az „IGEN” mellett:

- az **alapkészségek kialakítása, elmélyítése** továbbra is az iskola dolga marad,
- **új készségek megalapozása is** hatékonyabban történhet az iskolában (pl. online felületek használata, az ezeken való együttműködési készség, a közös problémamegoldás készsége)
- **a tanulás, az ismeretszerzés és rendszerezés technológiájának átadása** is az iskola dolga marad, sőt ez a nem formális tanulás térnyerése miatt fel is értékelődik,
- az iskola dolga lesz **a nem formális tanulás eszköztárához** másként hozzá nem jutó tanulók számára **a hozzáférés biztosítása.**

Így is **valószínű, hogy a hagyományos tanórai keretek között töltött idő csökken**, hiszen a tanár-diák, diák-diák tanulási együttműködés más felületeken (pl. hálózati tanulás) is zajlik.

A szabad kapacitást azonban jól kihasználható, olyan tevékenységeket lehet megerősíteni, amelyek helyszíne eddig (részben) másutt volt: sport, kultúra, egészségfejlesztés, stb.

Másrészt **új funkciók integrálhatók az iskola szolgáltatásai közé**: pl. egészségügyi ellátás, szociális ellátás, pályaorientációs, foglalkoztatást támogató tevékenysége. (ld. kiterjesztett iskola)

EGY PÉLDA: A FINN OKTATÁS

MITŐL MŰKÖDIK?

- Milyen iskolát akarunk? - „egyforma iskola”, a legközelebbi iskola a jó iskola
- Méltányosság, eredményesség (reális erőforrással)
- Partnerség (idő a vitára, bevonódás, elköteleződés)
- Kísérletezés, lépcsőzetes bevezetés, korrekciók
- Kontextusba helyezett fejlesztés (nem másolás, nem irodai félhomály), nem másolható
- A tanár a minőségbiztosítás kulcsa
- Jövőtervezés (NOKIA, bevándorlás)

MIT ÉRDEMES EBBŐL TANULNI?

- Merj kockázatot vállalni!
- Ne félj tévedni!
- Dönts!
- Az ötletet, tévedést, tapasztalatot oszd meg!
- Bizalom!

MIRE LEHET ÉPÍTENI?

A változás három kiváltó oka: szükségszerűség (kényszer), karizmatikus vezető, előrelátás

Innovációs „ablakok”:

- jó gyakorlatok, innovatív intézmények,
- alternatív kerettantervek,
- NOP fejlesztés,
- jó tanárok
- szabályozás: az eltérés keretei, lehetőségei (Japán példája)

OH és OFI fejlesztések

- a szabályozásról való gondolkodás,
- a pedagógusok szakmai fejlődését támogató rendszer,
- mester- és kutatópedagógusok,
- indikátorrendszer fejlesztése,
- finanszírozási modellek stb.

Nem tökéletesek, nincsenek készen, de lehet hozzájuk viszonyulni, vitathatók, inspirálóak.

Köszönöm a figyelmet!

Sió László